

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Coronapandemins osynliga offer

**Kvinnojoursverksammas upplevelser av hur
coronapandemin har påverkat kvinnor utsatta för våld i
nära relationer**

Anna Egelborg & Johanna Tilstam

Kandidatuppsats (SOPA 63)

HT 2021

Handledare: Henriette Frees Esholdt

Abstract

Authors: Anna Egelborg & Johanna Tilstam

Title: The invisible victims of the Covid-19 pandemic – how the Covid-19 pandemic has affected women living with intimate partner violence, from the perspective of women's shelter organisations.

Supervisor: Henriette Frees Esholdt

Assessor: Carina Gallo

Intimate partner violence against women is a prominent problem within today's society and during recent years it has gained a larger matter on the political platform. During the current Covid-19 pandemic there has been an increase in intimate partner violence against women. Since the restrictions of staying home and practicing social distancing were established during the beginning of 2020, the Swedish women shelters and helplines reported an increased workload and a living situation that changed for the worse for women living with intimate partner violence. This study aims to examine the experiences of professionals working at women's help organisations and their view on intimate partner violence against women during the Covid-19 pandemic and how the living situation of abused women has been affected during this period. The study has been conducted through digital semi-structured interviews with eight professionals within women's help organisations. The results of the study indicate that the violence against women during the Covid-19 pandemic has escalated, the psychological violence in particular, due to the increased time spent at home with the perpetrator and the limited opportunities to seek help and support. Furthermore the study has shown how the victims of intimate partner violence have used different coping-strategies to manage their situations and that the possibilities to provide help from professionals has been affected negatively by the Covid-19 pandemic.

Keywords: intimate partner violence, violence against women, Covid-19 pandemic, womens aid, help-seeking.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Problemformulering	4
1.2 Forskningsfråga och syfte	6
1.3 Arbetsfördelning.....	7
2. Kunskapsläge.....	8
2.1 Litteratursökning	8
2.2 Isolering.....	8
2.3 Copingstrategier	10
2.4 Söka stöd och få hjälp.....	11
3. Teoretiska utgångspunkter.....	13
3.1 Johnson: Intimate terrorism	13
3.2 Lazarus: Copingstrategier	15
3.3 Collins: Interaction ritual chains.....	16
4. Metod	18
4.1 Val av metod	18
4.2 Urval och kontakt med informanter.....	19
4.3 Genomförande av semistrukturerade intervjuer.....	20
4.4 Analysmetod.....	24
4.5 Studiens tillförlitlighet.....	25
4.6 Forskningsetiska överväganden.....	26
5. Resultat och analys	28
5.1 Våldet under coronapandemin utifrån ett maktperspektiv	28
Övervakning och isolering	28
5.2 Våldsutsatta kvinnors användning av copingstrategier under coronapandemin.....	31
Internalisering som copingstrategi	31
Motstånd som copingstrategi.....	32
Coronapandemin - ett hinder i copingprocessen.....	35
5.3 Våldsutsatta kvinnors möjligheten att söka och få hjälp under coronapandemin.....	37
Anpassning av kontaktmöjligheter från myndigheter och frivilligorganisationer	37
Isoleringen och “nedstängning av samhället” - påverkan av kontaktmöjligheter.....	39
6. Avslutande diskussion	41
7. Referenslista.....	44
8. Bilagor.....	47
Bilaga 1.....	47
Bilaga 2.....	49

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Våren 2020 bröt Covid-19 viruset ut och spred sig på kort tid över stora delar av världen. Samhällen tvingades till följd av viruset till omfattande förändringar och anpassningar för att minska den intensifierade smittspridningen. I mars 2020 meddelade Folkhälsomyndigheten att spridningen av Covid-19 räknades som en pandemi. Detta tillkännagivande resulterade i att Sverige införde en rad restriktioner och rekommendationer för att minska smittspridningen. Bland annat uppmanades Sveriges befolkning att begränsa sociala kontakter och arbeta hemifrån (Folkhälsomyndigheten 2020a). I samband med dessa restriktioner gjordes en kartläggning av Folkhälsomyndigheten över potentiella konsekvenser som coronapandemin kan ha på den allmänna folkhälsan. I rapporten klassificeras personer som är utsatta för våld i nära relationer (hädanefter benämnt som VNR), framförallt kvinnor, som en av de sju grupper som anses ha förhöjd risk för att drabbas av ohälsa (Folkhälsomyndigheten, 2021b, s. 28 f.). Vidare framgår det i en artikel av Kah Kheng Goh och Mong-Liang Lu (2020) att VNR har ökat i länder där Covid-19 har varit särskilt utbredd. Forskarna har visat på en tydlig koppling mellan det ökade våldet i hemmet och isolering som en följd av avsaknaden av sociala nätverk. Studien tyder på att social distansering och restriktioner kan ha negativ inverkan på allmänhetens mentala hälsa.

I en rapport av Folkhälsomyndigheten framgår det att det skett en ökning av anmälda misshandelsbrott mot kvinnor under 2020, där förövaren varit en bekant person till offret. Rapporten hänvisar till Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) som uppger att antalet besvarade samtal per dygn till Kvinnofridslinjen stigit under 2020 jämfört med 2019 (Folkhälsomyndigheten, 2021b, s. 76 f.). I en studie utförd av Kofman och Garfin (2020) beskriver forskarna hur åtgärden "safer at home" som infördes i USA under coronapandemin för att minska smittspridningen av coronaviruset har haft en annan innebörd för kvinnor som utsätts för VNR. Forskarna uppger att kvinnojourer och stödlinjer har larmat om en ökning av fall rörande VNR i och med att den våldsutsatta kvinnan har varit isolerad med sin förövare i högre utsträckning.

VNR kan drabba både män och kvinnor och är ett stort samhällsproblem. Dock är den som utövar våldet, det vill säga förövaren, i de flesta fall män och kvinnor utsätts oftare för upprepat våld samt våld av grövre sort (Socialstyrelsen, 2020). Våld i nära relationer kan ge sig uttryck på olika sätt och förekommer ofta i kombinationer med varandra. Socialstyrelsen definierar olika typer av våld samt utsatthet i nära relationer; fysiskt-, sexuellt-, psykiskt-våld samt social och materiell/ekonomisk utsatthet (ibid.). Benämningen av VNR är omdiskuterad då det finns olika benämningar som kan innefatta olika innebörder. Benämningen *partnerrelaterat våld* och *våld i nära relationer* är könsneutral vilket innebär att det inte framgår vilken könsidentitet utövare samt offer har. Den senare benämningen används bland annat i den svenska lagstiftningen men har blivit kritiserad då statistik, liksom den som redovisats ovan, visar att majoriteten av våldsbrott i nära relationer utförs av män (Sinisalo & Moser Hällén, 2018, s.17 f.). Trots den kritik som riktats mot benämningen *våld i nära relationer* så har vi i denna studie valt att växla mellan begreppen VNR och våldsutsatta kvinnor med anledning av detta är en av de allmänna benämningarna av förekomsten. Vi vill tydliggöra att vi, trots begreppets innebörd, har valt att endast undersöka det våld som utövas av män mot kvinnor.

VNR är sedan tidigare ett välstuderat ämne. Med åren har fenomenet på politisk nivå erkänts som ett omfattande samhälls- och folkhälsoproblem vilket har ökat samhällets medvetenhet gällande problematiken. Hällén och Sinisalo (2018, s. 15 ff.) redogör för fenomenets historiska förankring och menar att VNR inte är ett nytt fenomen. Författarna betonar dock att det funnits en skiftande diskurs gällande problematiken som i sin tur har påverkat samhällets syn på problematiken över tid. Det finns således mycket forskning om VNR som fenomen, forskning som specifikt behandlar VNR under coronapandemin är dock begränsad och få studier har kunnat kartlägga och belysa de våldsutsatta kvinnornas situation. Då forskning gällande VNR under coronapandemin är relativt begränsad anser vi att ämnet har hög relevans för socialt arbete.

Den begränsade forskningen har fått oss att vilja undersöka VNR utifrån ett nytt perspektiv, nämligen utifrån hur verksamma vid ett antal kvinnojourer i Sverige upplever att kvinnor utsatta för VNR har påverkats till följd av coronapandemin. För att ta reda på detta kommer vi att vända oss till verksamma inom kvinnojourer i Sverige, som arbetar eller har erfarenhet av stödverksamhet. Vi har valt att utgå från denna grupp då det dels finns forskning som tyder på en ökad arbetsbelastning under coronapandemin och dels för att detta är en av de grupper som arbetar närmast den utsatta gruppen och således besitter information om hur våldsutsatta kvinnor har påverkats under coronapandemin. Vår första utgångspunkt var att komma i kontakt med förstahandskällor för att få ta del av direkta upplevelser och konkreta exempel. Vid närmare eftertanke bedömde vi att detta var problematiskt ur ett etiskt perspektiv. Detta då målgruppen befinner sig i en utsatt situation och ämnet som studeras är för många en privat och känslig angelägenhet och kan således upplevas påfrestande att dela med sig av till två universitetsstudenter. Med denna faktor i åtanke valde vi att utgå från sekundärkällor i form av verksamma vid kvinnojourer.

1.2 Forskningsfråga och syfte

Mot denna bakgrund syftar denna uppsats till att undersöka på vilket sätt verksamma vid kvinnojourer i Sverige upplever att kvinnor utsatta för VNR har påverkats av coronapandemin. Studien tar utgångspunkt i följande tre frågeställningar;

1. Vad har karaktäriserat våldet i nära relationer under coronapandemin?
2. På vilket sätt har coronapandemin påverkat våldsutsatta kvinnors användning av copingstrategier?
3. Hur har coronapandemin påverkat våldsutsatta kvinnors möjlighet att söka och få hjälp?

VNR är ett omfattande samhällsproblem som medför förödande konsekvenser för den som utsätts. Enligt den forskning som redovisas i det inledande avsnittet framgår det att våldsutsatta kvinnors situation har förvärrats under coronapandemin. Att undersöka problemet anser vi därför är av högsta relevans för socialt arbete. Vår förhoppning med denna studie är att förmedla ökad kunskap gällande VNR under coronapandemin. Vi har valt att undersöka vilken påverkan som coronapandemin har haft på kvinnor utsatta för VNR, vi är dock medvetna om att coronapandemin är en pågående kris och att vi därför inte har möjlighet att uttala oss om de långsiktiga och övergripande konsekvenserna av coronapandemins påverkan på VNR. Detta har vi haft i åtanke under arbetsprocessen. Folkhälsomyndigheten avskaffade vissa allmänna restriktioner i september 2021 (Folkhälsomyndigheten, 2021c) men dessa återinfördes i december 2021. Vi följer således utvecklingen och förändringar som sker i coronapandemin och uppdaterar information från Folkhälsomyndigheten kontinuerligt i denna studie.

I vår studie har vi valt att avgränsa oss till att endast undersöka mäns våld mot kvinnor. Denna avgränsning grundas i den skillnad i anmälningssstatistiken mellan män och kvinnor som utsätts för VNR. Enligt en nationell kartläggning av Brå (2014) så är förekomsten av partnerrelaterat våld mot kvinnor vanligare. Enligt Brås kartläggning så utsätts kvinnor för grövre våld i större utsträckning än män och kvinnor har ett större behov av få hjälp av sjukvården (s.7 f.).

1.3 Arbetsfördelning

Arbetsprocessen har präglats av ett tätt samarbete då vi har fört en kontinuerlig diskussion över samtliga delar av uppsatsen för att tillförsäkra att den skrivs på ett sammanhängande och språkligt korrekt sätt. Samtlig empiri har inhämtats gemensamt där vi båda har varit närvarande. Efter gemensam diskussion så valde vi dock att en av oss främst ansvarade för att leda intervjuerna, medan den andra ansvarade för transkribering av intervjumaterialet. Vi har gjort en noggrann och gemensam granskning av det skrivna materialet och har således fördelat arbetet jämnt.

2. Kunskapsläge

Nedan kommer vi att redogöra för tidigare forskning om VNR under coronapandemin samt andra aspekter av VNR som också är relevant för att analysera VNR i den speciella kontexten. För att finna relevant forskning inom området har vi använt oss av Lunds Universitets sökmotor och Google Scholar. Inledningsvis kommer vi att fokusera på den forskning som rör de bakomliggande faktorerna till VNR samt de faktorer som särskilt påverkat VNR under coronapandemin. Vi kommer även redogöra för tidigare forskning som har undersökt sambandet mellan VNR och copingstrategier samt kopplingen mellan VNR och möjligheterna att söka och få hjälp. Vi har valt att belysa denna forskning då den berör vår forskningsfråga och således har hög relevans för studien. Vidare vill vi genom tidigare forskning belysa olika aspekter av VNR.

2.1 Litteratursökning

För att ta fram relevant forskning inom området utgick vi främst från Lunds universitets egna databas LUB-search samt Google Scholar. Vi fokuserade på forskning som specifikt berörde VNR under coronapandemin men även från forskning som undersökt VNR under andra kriser och katastrofer. Vi utgick främst från vetenskapliga artiklar och arbeten, nationella samt internationella, som publicerats på databasen men även annan litteratur inom området har använts. Vi har även använt forskning som vi fått rekommenderad; Collins, Micheal P. Johnson och Boethius. Av den litteratur som hämtats digitalt har samtliga artiklar och arbeten varit peer-reviewed.

Vi använde oss av sökord som våld i nära relationer, mäns våld mot kvinnor, coronapandemin, Covid-19 och copingstrategier. Vi använde oss också av motsvarande engelska ord, intimate partner violence och domestic abuse.

2.2 Isolering

Kah Kheng Goh och Mong-Liang Lu (2020) uppger i sin artikel att social distansering, "lockdowns" samt restriktioner om att arbeta hemifrån leder till ökad sårbarhet gällande mental hälsa. Isolering har lett till rädsla, frustration och associeras med PTSD symtom som ångest och depression. Dessa symtom är kopplade till VNR. Ökad alkoholkonsumtion i och med isolering är alarmerande.

VNR har ökat framförallt i länder med många Covid-19 fall, exempelvis Frankrike, USA och Taiwan. Taiwan implementerade inte lockdowns (liksom Sverige) men restriktioner om social distansering vilket gjorde det svårt för folk att hålla kontakt med sina sociala nätverk. Vidare menar Kah Kheng Goh och Mong Liang Lu att ökad stress i hemmet, på grund av små utrymmen och avsaknad av tillgång till nätverk utanför hemmet kan leda till ökat våld.

VNR har alltså även ökat i länder som endast haft restriktioner om social distansering och inte isolering. Det är inte endast den ekonomiska krisen som bidrar till ökat våld i hemmet. I kombination med stresspåslaget som coronapandemin har genererat, ekonomisk utsatthet samt sjukdom ökar risken för våld och konflikter inom familjer. Då coronapandemin är pågående finns det ett stort mörkertal av offer, det är därför viktigt att belysa detta samhällsproblem för att kunna bekämpa det, exempelvis genom att förbättra tillgängligheten till offentliga resurser. Detta genom att expandera tillgången till telefontjänster inom hälsovård under coronapandemin samt tillgången till offentlig vård dygnet runt (ibid.).

Kofman och Garfin (2020) har utfört forskning inom samma område och beskriver de åtgärder som USA tilltagit under coronapandemin för att skydda befolkningen från viruset och smittspridning. Uttrycket "safer at home" ("säkrare hemma", vår övers.) har inte inneburit mer säkerhet för personer som lever under risk att utsättas för DV (domestic violence), vilket innefattar sexuellt, psykisk och fysiskt våld från en nuvarande eller tidigare partner. Många organisationer har i och med restriktioner och isolering varnat om risken för en ökning av våld i hemmet då utsatta personer tvingas isolera sig med sina förövare. Kvinnojourer och stödlinjer rapporterar att det har kommit in allt fler samtal från kvinnor som blivit utsatta för våld under coronapandemin. Att vara isolerad med den som utövar hot och våld gör det svårt att kunna söka hjälp från kvinnojourer, vilket kan leda till att offret först söker hjälp när våldet eskalerat och situation blivit ohållbar.

Kofman och Garfin skriver att öknings av våld i hemmet inte är ovanligt vid kriser och naturkatastrofer. I efterdyningarna av orkanen Katrina steg könsbaserat

våld, framförallt inom nära relationer. Liknande ökningar har skett i andra delar av USA som drabbats av orkaner och jordbävningar (ibid.).

2.3 Copingstrategier

Chatzifotiou och Andreadou (2021) undersökte i sin studie vilka copingstrategier som våldsutsatta kvinnor i Grekland har utvecklat under coronapandemin. Forskarna vände sig till en kvinnojour som förmedlade kontakten vidare till femton kvinnor som alla var i kontakt med jousen då studien genomfördes. Forskarna ville sedermera undersöka tillgången till hjälporganisationer, den generella hanteringen av krissituationer i hemmet samt vilka strategier kvinnorna använde för att hantera våld i hemmet. Författarna menar att svaren från intervjuerna tyder på att förövarnas tvångsmässiga kontroll och makt intensifierades då restriktionerna att stanna hemma infördes. Chatzifotiou och Andreadou menar att VNR riskerar både kvinnors välmående och deras övergripande livskvalité. Vidare menar författarna att copingstrategier är en viktig del för att de utsatta ska kunna ta tillbaka kontrollen över sina liv. Forskarna kunde utifrån de svar som intervjuerna gav identifiera vilka copingstrategier som offren utvecklat. Flera av de utsatta kvinnorna upprättade en säkerhetsplan och satte upp framtida mål som skulle göra det möjligt för dem att bryta sig loss från förövaren. Den ökade isoleringen och bristen av resurser och kontaktmöjligheter utgjorde dock ett hinder för att verkställa dessa strategier.

Rizo (2015) har i likhet med Chatzifotiou och Andreadou undersökt vilka copingstrategier som våldsutsatta kvinnor använder för att hantera sin utsatta situation, dock inte specifikt relaterat till coronapandemin. Rizo hänvisar till Lazarus beskrivning av begreppet och menar att copingstrategier kan ses som beteendemässiga strategier som används för att hantera en händelse som uppfattas som hotfull eller stressande. Vidare menar Rizo att liknande forskning påvisar att copingstrategier inte enbart påverkar den våldsutsattas situation i positiv eller negativ bemärkelse utan även den våldsutsattas psykiska hälsa. Ängest, depression och PTSD syndrom är exempel på faktorer som kan påverka den psykiska hälsan. Rizo belyser även några av de copingstrategier som kan förknippas med positiv samt negativ inverkan på den våldsutsattas välbefinnande. Copingstrategier som associeras med ökat välbefinnande

är problemlösning och att söka socialt stöd. De copingstrategier som associeras med försämrat välbefinnande är droganvändning och passivt beteende (ibid.).

Genom studien har Rizo kunnat redovisa de mest förekommande copingstrategierna bland våldsutsatta kvinnor; distraktion och undvikande strategier, kognitiva copingstrategier, säkerhetsplanering, förmildrande strategier samt att söka hjälp (ibid.).

Rizo poängterar även att det finns faktorer som kan utgöra hinder och utmaningar i hanteringen av våldssituationer. Flera kvinnor från Rizos studie menar att dessa barriärer kan vara så pass omfattande och svårhanterbara att man väljer att stanna i sitt förhållande trots förutsättningarna. Enligt studien utgjorde förövaren det största hindret, samtliga kvinnor kunde exemplifiera hur deras partner begränsat dem från att hantera situationen. Denna begränsning kunde bland annat gestaltas genom att förövaren förhindrade kvinnan att sköta sitt arbete samt hota kvinnan och hennes anhöriga (ibid.).

2.4 Söka stöd och få hjälp

Boethius och Åkerström (2020) undersöker i sin studie vad som gör att kvinnor berättar för anhöriga om att de utsätts för våld samt hur denna situation ter sig. Vidare vill forskarna undersöka vem de våldsutsatta kvinnorna i första hand vänder sig till, hur detta går till samt vad som motiverar de våldsutsatta kvinnorna att berätta. Studien bygger på 21 intervjuer med våldsutsatta kvinnor som delar med sig om deras erfarenheter av att berätta om sin våldsutsatta situation för anhöriga. Kvinnornas utsagor belyser den komplexitet som den avslöjande processen innebär. Boethius och Åkerström menar att det finns både planerade och icke planerade avslöjanden av våldssituationer. Vidare belyser forskarna att somliga våldsutsatta kvinnor ljög eller förnekade våldet när personer i deras sociala nätverk uttryckte en oro för dem. Somliga hade heller ingen tanke på att berätta om situationen men gjorde detta ändå när de tillslut befann sig i en ohållbar situation. De oplanerade avslöjanden ägde främst rum i samband med en kris eller direkt efter en olycka eller våldsamt situation. Vissa kvinnor uppger att de inte hade för avsikt att berätta om sin situation men tvingades till det i samband med en akut situation. Situationen blev för dessa kvinnor en vändpunkt som fick dem att ändra sig och berätta. Forskarna menar att många

kvinnor håller våldet hemligt på grund av skam, rädsla från förövaren samt en rädsla för att förlora vårdnaden om barnen (ibid.).

3. Teoretiska utgångspunkter

Valet av teoretiska utgångspunkter inom forskning är en viktig del för att kunna belysa variabler och samband som är väsentliga att studera. Teorianvändningen fungerar således som ett verktyg för att kunna förstå och förklara det som framkommit i empirin (Lind, 2019, s. 115 ff.).

För att besvara våra frågeställningar har vi valt att använda Johnsons teori om intimate terrorism (2008), Lazarus och Folkmans teori om copingstrategier (1984) samt Collins teori om interaction ritual chains (2004). Vi anser att Johnsons teori om intimate terrorism kan bidra med en förklaring av de olika formerna av VNR samt ge en fördjupning av maktaspekten. Vidare anser vi att Lazarus och Folkmans teori om copingstrategier är lämplig för att redogöra för hur våldsutsatta kvinnor hanterar sin situation under coronapandemin. Collins teori om interaction ritual chains är relevant för att beskriva hur våldsutsatta kvinnors möjligheter till att söka hjälp och få stöd har påverkats av coronapandemin.

3.1 Johnson: Intimate terrorism

Michael P. Johnson (2008, s. 7 f.) redogör för intim terrorism, det vill säga våld som utövas för att ta kontroll över sin partner. Vidare understryker Johnson att det är den intima terrorismen som är mest förekommande och den typen av våld som är mest brutal, detta är även den typen av våld som allmänheten tänker på när de hör termen "våld i nära relationer" (ibid.)

Vidare menar Johnson (2008, s. 8 ff.) att den intima terroristens agerande kan förklaras genom "makt och kontrollhjulet". Detta hjul är ursprungligen framtaget av Pence och Paymar (1993) men kan även användas i denna kontext för att förstå hur den intima terroristen bygger upp sin makt över kvinnan genom kontroll. Hjulet är uppbyggt av åtta faktorer som utgör olika former av kontroll; ekonomiskt våld, det manliga privilegiet, barn, isolering, känslomässigt våld, förminskning, förnekande och att skylla ifrån sig, skrämsel och slutligen tvång och hot. Det ekonomiska våldet handlar främst om att frånta kvinnan hennes ekonomiska tillgångar, på detta sätt blir kvinnan kontrollerad och beroende av mannen. Det ekonomiska våldet kan motiveras av förövarens manliga privilegium. Uppfattningen av att mannens ord är lag blir till verklighet

och hans beteende kräver då ingen förklaring. Även barnen blir medvetna om att mannen är den som bestämmer och kan användas som en påtryckning mot den utsatta, exempelvis genom att få barnen att stå bakom förövarens beteende. Dessutom kan barnen användas för att hota den våldsutsatta om att ta dem ifrån henne eller skada dem. Förövarens makt präglas till stor del av isolering av kvinnan. Genom att isolera henne från alla sociala kontakter som vänner, familj och arbetskamrater finns det utrymme för förövaren att långsamt bryta ner henne så att hon övertygas om att hon inte kan leva utan sin förövare, detta utgör en del av det emotionella våldet. Vidare menar Johnson att förövaren använder skrämsel, hot och tvång för att den våldsutsatta kvinnan ska förstå vad som kan hända om hon inte gör som han vill (ibid.). Förövaren använder på detta sätt både fysiskt och psykiskt våld för att ta kontroll över sin partner (Johnson, 2008, s. 26).

Johnson (2008, s. 37 f.) redogör för de konsekvenser som intim terrorism riskerar att få för våldsutsatta kvinnor. Johnson menar att det är när kvinnan inser att hon är utsatt för systematiskt våld och kontroll som de psykiska påfrestningarna blir tydligast. Det är vanligt att den våldsutsatta till följd av de psykiska påfrestningarna blir deprimerad och ångestfylld, förlorar sin självkänsla samt utvecklar posttraumatiskt stresssymptom. Vidare skiljer Johnson på lång- och kortvariga konsekvenser och redogör för de konsekvenser som förekommer mest frekvent (ibid.).

Johnson (2008, s.38 f.) menar att de ekonomiska effekterna av intim terrorism är förödande för kvinnan då det begränsar henne från att leva ett liv där hon inte är beroende av förövaren. De ekonomiska effekterna innefattar även begränsningar inom yrkeslivet då det är vanligt att förövaren saboterar den våldsutsatta kvinnans anställningsstatus med flit. Detta påverkar den våldsutsattas arbetsprestation negativt då det hindrar henne från att utföra ett bra jobb. Kvinnan försätts i ett ekonomiskt beroende till förövaren vilket riskerar att få långsiktiga konsekvenser för den våldsutsatta (ibid.).

Utöver de ekonomiska effekterna menar Johnson (2008, s. 39 f.) att de fysiska konsekvenserna av intim terrorism är vanligt förekommande. Risken för att skadas allvarligt till följd av det våld som kvinnan utsätts för är hög. Johnson

belyser även konsekvenserna som kan uppstå till följd av sexuella övergrepp och menar att det sexuella våldet ofta förekommer i samband med det fysiska våldet (ibid.).

Johnsons (2008) teori om intimate terrorism anser vi är relevant för att belysa de olika formerna av VNR samt för att undersöka våldets karaktär och mer specifikt vad som har karaktäriserat VNR under coronapandemin.

3.2 Lazarus: Copingstrategier

Lazarus och Folkman (1984) intresserar sig för fenomenet stress och hur en individ genom copingstrategier kan hantera stress. Lazarus och Folkman (1984, s.141 f.) definierar coping som kognitiva och beteendemässiga ansträngningar för att kunna hantera externa och interna påfrestande upplevelser.

Vidare skiljer Lazarus och Folkman (1984, s. 150 f.) på två typer av copingstrategier; problemfokuserad coping och emotionsfokuserad coping. Författarna menar att den emotionsfokuserade copingen bygger på strategier av undvikande, avfärdande och distanserande beteende. Vidare menar författarna att den emotionsfokuserade copingen präglas av positivt tänkande, att omvärdera det negativa i situationen till något positivt samt positiva jämförelser. Denna typ av coping används främst för att upprätthålla hoppet och optimismen och används i princip alltid vid påfrestande och stressfulla situationer.

Problemfokuserad coping kan liknas med problemlösande strategier men innefattar dock ett bredare utbud av problemorienterade strategier än vad problemlösning för sig självt gör. Vidare skiljer Lazarus och Folkman (1984, s. 152 f.) på två olika typer av problemfokuserad coping, de som är riktade mot omgivningen och de som är riktade mot jaget. De strategier som riktas mot omgivningen handlar främst om att förändra sin miljö. Detta innefattar barriärer, resurser och procedurer. Strategierna som är riktade mot jaget präglas av motiverande och kognitiva förändringar såsom att minska en självcentrerad involvering, finna alternativa vägar till tillfredsställelse och utveckla nya beteendemönster. Lazarus och Folkman (1984, s. 155 f.) menar att det är vanligt att känslufokuserad coping och problemfokuserad coping uppstår samtidigt.

Lazarus och Folkman (1984, s. 165 f.) belyser de mest framträdande hinder som kan försvåra individens förmåga att hantera sin situation. Författarna redogör för personliga begränsningar, begränsningar i miljön samt nivån av hot. De personliga begränsningarna utgörs av internaliserade normer och värderingar som förbjuder vissa tankar och känslor och som präglar när och hur individen bör agera. Vidare förklarar författarna hur individens miljö kan utgöra begränsningar i hur individen hanterar situationen. Eftersom att många av individens resurser är begränsade måste individen resonera för hur denne ska fördela sina resurser. Vidare kan hinder i miljön påverka hur pass effektivt individen använder sina resurser (Lazarus & Folkman, 1984, s. 166 f.).

Lazarus och Folkman (1984, s.167 f.) menar att individens bedömning och upplevelse av ett hot eller en rädsla begränsar individens användning av copingstrategier. Hotnivån påverkar i sin tur vilken utsträckning som tillgängliga resurser kan användas för att individen ska klara sig. Ju större hotet är desto mer primitiva, desperata eller regressiva tenderar den emotionsfokuserade copingen att vara och desto mer begränsat tenderar utbudet av problemfokuserad coping att vara.

Vi anser att Lazarus och Folkmans (1984) teori om copingstrategier är användbar för att förstå hur individen hanterar påfrestande situationer och således kan denna teori appliceras för att förstå hur våldsutsatta kvinnor har hanterat sin situation under coronapandemin.

3.3 Collins: Interaction ritual chains

Collins (2004, s. 47 f.) beskriver interaction ritual chains, interaktionsritualer (vår övers.), som en process där två eller fler personer utvecklar ett gemensamt fokus på ett objekt eller en aktivitet och där samtliga påverkas av varandras kroppsliga mikro-rytmer och känslor. Interaktionsritualer utgörs av fyra grundläggande delar; att två eller fler personer fysiskt träffas på en och samma plats, att det tydligt framgår vilka som deltar i interaktionsritualen och vilka som inte gör det, att det finns ett fokus på ett gemensamt objekt eller en aktivitet samt att de deltagande delar samma sinnesstämning eller känslomässiga upplevelse.

Enligt Collins så är interaktionsritualer huvudsakligen en kroppslig process. När kroppar rör sig mot ett och samma ställe så inleder detta själva ritualsprocessen då det uppstår en spänning eller åtminstone en vaksamhet när människor vistas i varandras närhet, detta kallar Collins *bodily presence*, eller kroppslig närvaro (2004, s.53 ff., vår övers.). Collins citerar Goffman “when nothing eventful is occurring, persons in each other’s presence are still nonetheless tracking one another and acting so as to make themselves trackable.” (ibid.). Det är dock fortfarande möjligt att interaktionsritualen äger rum utan kroppslig närvaro. Under coronapandemin har digitala kommunikationsverktyg som Teams och Zoom fungerat som ett alternativt sätt att interagera. Det är värt att nämna att då Collins skrev sin bok så var inte tekniska kommunikationsverktyg lika utvecklade som de är idag. Collins hypotes är att interaktionsritualer som görs över telefon skulle kännas otillfredsställande för deltagande parter, att endast höra deltagarnas röster är endast en liten del av det som genererar samhörighet i ritualen (Collins, 2004, s. 54 f.)

Vi bedömer att Collins (2004) teori kan användas för att få ökad förståelse för vikten av ett fysiskt möte som hjälpverktyg samt den vikt som kroppslig närvaro har för utformningen av interaktionsritualer. Denna teori är även relevant för att belysa skillnaderna mellan digitala och fysiska möten.

4. Metod

4.1 Val av metod

Då vi är intresserade av att förstå hur kvinnor utsatta för VNR har påverkats av coronapandemin genom kvinnojoursverksammas upplevelser kommer vi att tillämpa en kvalitativ ansats. Genom att ta del av deltagarnas tolkning av verkligheten, i vårt fall de verksamma vid ett antal kvinnojourer i Sverige, kan vi skapa oss en förståelse av deras sociala verklighet. Vi utgår således från en så kallad kunskapsteoretisk ståndpunkt då vikten läggs vid förståelsen av ett visst fenomen snarare än siffror och statistik som kännetecknar den kvantitativa metoden (Bryman, 2018, s.454 f.). Vidare kommer vi att utgå från ett fenomenologiskt perspektiv. Detta innebär enligt Justesen och Mik-Meyer (2011, s. 54 f.) att forskarna intresserar sig för att förstå det fenomen som undersöks utifrån aktörernas perspektiv. Forskning som antar detta perspektiv strävar således efter att kunna avspegla intervjupersonens livsvärld. Forskarnas roll är inte bedöma om intervjupersonens upplevelse är riktig eller inte utan snarare att hjälpa den som intervjuas att kunna berätta om sina upplevelser utan att påverkas av forskarna.

Vi anser att den kvalitativa metoden är lämplig och högst användbar av flera anledningar. Dels för att syftet med studien är att undersöka verksamma vid kvinnojourer och deras upplevelser av hur VNR har påverkats av coronapandemin. Vi har valt att utgå från en kvalitativ ansats för att få detaljerad och innehållsrikt underlag som kan bidra till en djupare förståelse av fenomenet och förhoppningsvis nyanserad kunskap.

Den kvalitativa forskningsmetoden har blivit kritiserad och ifrågasatt av flera kvantitativa forskare. Detta med anledning av att resultat från kvalitativa undersökningar är svåra att generalisera då studien oftast utgår från ett begränsat antal personer i en särskild situation eller miljö och att resultaten således inte kan ses som representativa för alla fall. Vi är medvetna om att resultaten kommer baseras på en relativt liten grupp och därför inte kan ses som generaliserbara. Vi kommer att eftersträva att återge så fylliga och detaljerade beskrivningar som möjligt för att tillförsäkra trovärdigheten i studien.

4.2 Urval och kontakt med informanter

Inledningsvis planerade vi att använda oss av förstahandskällor, det vill säga kvinnor som levt eller lever med VNR. Vi inledde processen med att kontakta kvinnojourer i förhoppning om att de skulle kunna ha möjlighet att förmedla en kontakt mellan utsatta kvinnor och oss. De kvinnojourer vi talade med uppgav dock att detta skulle bli svårt att genomföra på grund av sekretessen samt att många av dessa kvinnor lever under utsatta förhållanden. Vidare finns det en risk att många av dessa kvinnor är isolerade med sina förövare och därför svåra att komma i kontakt med. Efter en närmare etisk avvägning insåg vi att vår tanke om att intervjua våldsutsatta kvinnor inte gick i linje med de forskningsetiska principerna. Mot denna bakgrund valde vi istället att kontakta verksamma vid olika kvinnojourer i Sverige för att kunna ta del av hur de upplevt att kvinnor utsatta för VNR har påverkats av coronapandemin. Verksamma vid kvinnojourer fungerar som andrahandskällor förvisso, men informationen som de förmedlar angående deras upplevelser kring våldsutsatta kvinnors situation under coronapandemin anser vi fortfarande är av relevans utifrån deras kompetens samt deras direktkontakt med målgruppen.

Enligt Unizons värdegrund och policy är mäns våld mot kvinnor ett av samhällets största problem och Sveriges kvinnojourer arbetar bland annat för att ge en röst till våldsutsatta kvinnor. Verksamma vid kvinnojourer kan således bidra med kunskap och förmedla berättelser kring kvinnors utsatthet, därav undersöker vi inte mäns eller barns utsatthet (Unizon, 2021a).

Genom Unizons hemsida har vi fått kontaktinformation till olika kvinnojourer i Sverige. Vi har valt att avgränsa oss endast till kvinnojourer och inte tjej- och ungdomsjourer (Unizon, 2021b). Denna avgränsning grundas i att vi har begränsade resurser och tid att genomföra denna studie och därför valde vi att utgå från denna specifika målgrupp. Vi anser även att det tillför en röd tråd i arbetet.

Vid urvalet av intervjupersoner så utgick vi alltså från ett ändamålsenligt urval (Bryman, 2018, s. 496). Intervjupersonerna valdes för att få ta del av särskild

kompetens om VNR. För att få tillgång till relevant information för vår studie valde vi deltagare baserat på två urvalskriterier. Då vi ämnar att undersöka verksammas upplevelser var vårt första urvalskriterium att deltagaren var verksam inom kvinnojouren, antingen som anställd eller ideellt. Vårt andra urvalskriterium var att den verksamma ska vara aktiv inom, eller ha erfarenhet av, kvinnojourens stödverksamhet. Urvalskriterierna är av hög relevans för att undersöka vår forskningsfråga. Eftersom att vi i denna studie fokuserar på verksammas upplevelser av VNR under coronapandemin var det viktigt att deltagarna uppfyllde dessa kriterier. Samtliga deltagare vid respektive kvinnojour var aktiva eller hade erfarenhet inom kvinnojourens stödverksamhet.

Genom Unizons hemsida fick vi kontaktuppgifter till samtliga kvinnojouren i Sverige. Vi mailade till 32 stycken kvinnojouren med förfrågan om att delta i studien. I mailet bifogade vi vårt informationsbrev där det framgick vad vår studie handlar om samt deltagarens rättigheter. Då vi arbetar utifrån en begränsad tidsram behövde vi påskynda denna process, vilket vi gjorde genom att kontakta de jouren som vi hade mailat via telefon för att kunna påbörja intervjuerna så fort som möjligt. Totalt utfördes åtta intervjuer, som varade ungefär mellan 45 till 60 minuter. Intervjudeltagarna var alla verksamma vid kvinnojouren, men hade olika titlar såsom ordförande, kurator samt boendesamordnare. För att få ett mer mångsidigt material så valde vi att kontakta kvinnojouren av olika storlekar samt kvinnojouren från olika kommuner i Sverige.

4.3 Genomförande av semistrukturerade intervjuer

För att samla in relevant data har vi valt att utföra semistrukturerade intervjuer. Detta innebär att vi kommer förhålla oss till ett antal specifika teman under intervjuerna. Vi har valt följande teman; bakgrund, våld, konsekvenser, strategier. Den semistrukturerade intervjumetoden medför flexibilitet då det inte finns något krav på att frågorna måste ställas i en specifik ordning och möjliggör att vi forskare kan ställa spontana frågor i anknytning till de svar vi får. Utöver dessa teman kommer de som intervjuas ges frihet att utforma svaren som de själva önskar (Bryman, 2018, s.562 f.). Utförandet av semistrukturerade intervjuer gör det även möjligt att samla in detaljerad och fyllig empiri som medför att vi kan förstå den miljö som vi studerar (Bryman, 2018, s.479).

De jourer som var intresserade av att delta i studien bokade vi ett digitalt möte med för att utföra intervjun. Bryman (2018, s.592 f.) menar att intervjuer som utförs digitalt, exempelvis via Skype, är en framgångsrik metod för att utföra personliga intervjuer online. Trots att deltagarna inte befinner sig på samma fysiska plats kan den som intervjuar och deltagaren se varandra genom kameran. Bryman belyser några av de fördelar som en digital intervju medför och menar att denna metod är mer flexibel än en personlig intervju då det är lättare för de som utför intervjun att göra ändringar i sista minuten. Vidare menar Bryman att digitala intervjuer besparar forskarna både tid och pengar då de slipper transportera sig till den fysiska platsen. Att utföra digitala intervjuer gör det även möjligt att få kontakt med deltagare som inte är bekväma med att utföra en fysisk intervju men accepterar att utföra intervjun digitalt. Det är viktigt att vara medveten och förberedd på de tekniska hinder som kan uppstå vid en digital intervju. Bryman menar att det kan uppstå tekniska problem som påverkar utförandet av intervjun samt dess kvalitet och försvåra transkriberingen (ibid.).

Efter gemensam överläggning och reflektion valde vi att utföra intervjuerna digitalt. Vi var medvetna om att det kunde uppstå tekniska hinder och var därför förberedda att utföra intervjun över telefon. Anledningen till att vi valde denna metod beror dels på att vi inte hade möjligheten eller tiden att besöka kvinnojourerna fysiskt. Det beror även på att vi förhåller oss restriktiva till nya sociala kontakter till följd av coronapandemin. Digitala intervjuer gör det även möjligt för den som intervjuas att bestämma i vilken miljö intervjun ska utföras samt välja om hen vill synas i bild eller inte. För oss var det viktigt att ge denna valmöjlighet för att få deltagaren att känna sig bekväm. Vi hade kamera och mikrofon påslagen för att skapa en trygghet och trovärdighet hos den som intervjuades. Fyra av de totalt åtta intervjuerna genomfördes i programmet Zoom, en av intervjuerna via Skype och tre över telefon. De intervjuade fick själva välja vilken digital plattform som passade dem bäst, detta för att göra det så bekvämt och flexibelt för deltagarna som möjligt. Alla intervjuerna spelades in, med undantag av en telefonintervju där tekniska hinder uppstod. Vid detta intervjutillfälle så fördes dock noggranna skriftliga anteckningar. Vid sju av åtta intervjuer närvarande båda forskarna, den ena antog en ledande roll vilket innebar att denna forskaren i huvudsak ställde frågorna och ledde intervjun. Den andra

forskaren gavs möjlighet att ställa följdfrågor men svarade främst för tekniken och förde skriftliga anteckningar då det inte var möjligt att spela in. Intervjuerna genomfördes under vecka 46 till 49. Sju av åtta intervjuer varade i 45-60 minuter, en av intervjuerna varade i cirka 30 minuter.

Ett första utkast av intervjuguiden gjordes för att säkerställa att forskarna ställde samma huvudfrågor. Fördelarna med att följa en intervjuguide är att det skapas en viss struktur i den insamlade empirin som underlättar i analysen och gör det möjligt för forskarna att besvara forskningsfrågan (Bryman, 2018, s. 565 f.). I utformningen av intervjuguiden finns vissa särskilda aspekter som är viktiga att ha i åtanke. Nedan kommer vi att redogöra för de olika aspekterna och hur vi har förhållit oss till dessa. Utifrån den övergripande forskningsfrågan utformades fyra teman; bakgrund, våld, konsekvenser och strategier. Frågorna hade en relativt öppen karaktär för att ge utrymme för intervjupersonen att utforma svaren utan inflytande av ledande frågor samt för kunna ställa följdfrågor i linje med de svar som den intervjuade uppgav.

Innan första intervjun utfördes en testintervju med en utomstående, vilket kan vara fördelaktigt för intervjusituationen, för att se om intervjufrågorna är begripliga och för att få ett tillfälle att öva på sin samtalsmetodik (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 44). Detta gjorde det möjligt att förtydliga frågor som uppfattades som svåra samt utesluta de frågor som ansågs irrelevanta. Vi noterade under denna process att flera frågor var av liknande sort och att svaren därför riskerade att bli upprepande. För att undvika repetitiva frågor skapade vi tydligare och mer avgränsade teman i den reviderade versionen, frågorna var kortare och aningen mer specifika men bestod av fler följdfrågor. I den reviderade versionen valde vi därför att plocka isär vissa frågor och skapa enskilda frågor utav dem samt variera mer mellan olika sorters frågor. Inledningsvis ombads den intervjuade att berätta om sin roll på kvinnojouren och om verksamheten som denne är aktiv inom (se bilaga 2). Vi försökte ta fasta på utmärkande ord i föregående svar för att följa upp, exempelvis om verksamhetens omfattning, hur länge personen varit aktiv inom verksamheten och hur intresset för att arbeta med dessa typer av frågor uppkommit. Vi tydliggjorde även när vi bytte teman genom så kallade strukturerade inpass, detta för att förhålla oss till våra teman. För att ta del av konkreta exempel använde vi oss av preciserade frågor. Vi var tydliga med

att visa vår förståelse kring att dessa typer av exempel kommer att aidentifieras och att känsliga uppgifter kommer att bytas ut.

Intervjuerna inleddes med att vi presenterade oss och tillförsäkrade att den som intervjuades hade tagit del av informationsbrevet. Vi hade på förhand kommit överens om vem som skulle vara samtalsledare och vem som skulle ansvara för inspelning av intervjun samt ta anteckningar och eventuellt ställa följdfrågor. Därefter ställdes frågan om samtycke till inspelning. När inspelningen var påbörjad informerade vi återigen om studiens syfte och deltagarens rättigheter. Vi betonade att det är VNR som fenomen under coronapandemin som är det centrala för studien men att konkreta exempel välkomnas. Deltagaren gavs även möjlighet att ställa frågor till oss innan vi ställde de inledande frågorna. När samtliga teman hade avverkats avrundades intervjun genom att deltagaren gavs möjlighet att tillägga eller belysa sådant som vi inte berört. Vi tackade sedan för deltagarens medverkan och påminde deltagaren om dennes möjligheter att kontakta oss vid ytterligare frågor samt rätten att ta del av den färdigställda studien. Vi frågade även deltagaren om tillåtelse att kontakta denne vid eventuella frågor.

Vid genomförandet av intervjuerna har vi även reflekterat över vår egna roll som samtalsledare och hur det kan ha påverkat deltagaren. Trots att det går att förbereda sig väl för en intervju går det inte att kontrollera intervjusituationen. Är det exempelvis två personer med olika bakgrunder, så kan det vara givande om forskaren lyckas skapa ett klimat som känns tryggt för deltagaren. Om deltagaren inte känner sig bekväm under intervjutillfället så kan det leda till problem (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 44). Samtliga deltagare i vår studie var kvinnor, och då vi själva är två unga kvinnliga studenter kan detta ha påverkat samtalsklimatet på det sätt att deltagarna kände sig mer bekväma med att tala öppet om mäns våld mot kvinnor samt dela med sig av exempel, än om det exempelvis hade varit manliga studenter som utfört studien. Vidare är det viktigt att vara påläst, i viss mån, för att visa att man besitter baskunskaper om det som man intervjuar om och för att intervjun ska bli mer givande (ibid.).

4.4 Analysmetod

När vi utfört samtliga intervjuer så transkriberades dessa omgående. Sju av de åtta intervjuerna, spelades in, med samtycke från deltagarna, förutom en av telefonintervjuerna där det uppstod tekniska problem och inspelningen var ofullständig. Anteckningar fördes dock skriftligt under denna telefonintervju och kommer därför ändå ingå i studien. Resterande sju intervjuer transkriberades efter respektive ljudfil.

När vi färdigställt transkriberingarna så gjordes en tematisk analys av materialet. Tematisk analys är en mycket vanlig metod för kvalitativ data och fokuserar främst på berättelsernas innehåll, det vill säga vad deltagarna berättar snarare än hur de berättar. (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 59 f.) Analysmetoden syftar således till att identifiera återkommande teman i den insamlade empirin för att kunna jämföra dessa (Rennstam & Wästerfors 2015, s. 126 f.).

För att kunna identifiera teman måste det insamlade materialet genomgå en kodning. Att koda sitt material innebär att man sätter ord på det som sägs i materialet för att kunna definiera det. Rennstam och Wästerfors (2015, s. 32 ff.) hänvisar till Charmaz som menar att kodning inleds då materialet samlas in och sedan tilltar under tiden som man reflekterar över den insamlade empirin i sin helhet. Vidare skiljer Charmaz på den initiala kodningen och den fokuserade kodningen. Den initiala kodningen bygger på att forskarna närläser sitt material och kodar i princip varje mening. Därefter inleds den fokuserade kodningen. Forskarna koncentrerar sig då på att urskilja de mest framträdande initiala koderna för att göra en större mängd data hanterbar (Rennstam & Wästerfors 2015, s.34 ff.). Vi valde att göra en initial kodning av den insamlade empirin genom att plocka ut det som sades i vardera intervju och föra in detta i ett kodningsschema. Utifrån den initiala kodningen kunde vi bryta ut de återkommande och mest framträdande koderna från respektive intervju. Vi inledde då den fokuserade kodningen genom att färgmarkera empirin utifrån de initiala koderna. Detta resulterade i att vi identifierade fyra teman; våld, isolering och makt samt strategier. Utifrån dessa teman framställdes ett eller flera subteman för att besvara våra frågeställningar.

4.5 Studiens tillförlitlighet

Relevansen av termerna validitet och reliabilitet inom den kvalitativa forskningen är omdiskuterad då kritiker menar att begreppen inte fyller samma funktion som de gör i den kvantitativa forskningen. Lincoln och Guba (1994) har föreslagit en omvandling av dessa begrepp som mynnat ut i kriterierna *tillförlitlighet* och *äkthet*. Vidare består tillförlitligheten av de fyra delkriterierna trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjligheten att styrka och konfirmera (Bryman, 2018, s. 467 f.). Nedan kommer vi redogöra för hur vi har förhållit oss till dessa kriterier för att kvalitetssäkra vår studie.

För att tillförsäkra att studien bibehåller en hög trovärdighet är det viktigt att den beskrivningen av verkligheten som vi forskare gör stämmer väl överens med den verklighet som de som ingått i studien beskriver. Detta för att säkerställa att vi som forskare har uppfattat deras sociala verklighet på ett korrekt sätt (ibid.). Genom att ta del av uppgifter från verksamma inom flera kvinnojourer i Sverige har det varit av största vikt för oss forskare att återge en rättvis bild av den sociala verklighet som vi tagit del av under intervjuerna. Trots att vi inte haft möjlighet att intervjua förstahandskällor anser vi att vi genom verksammas uppgifter har delgivits berättelser som speglar de våldsutsatta kvinnornas situation under coronapandemin på ett trovärdigt sätt.

Bedömningen gällande överförbarhet av kvalitativa studier är komplex i jämförelse med kvantitativ forskning. Då man inom kvalitativ forskning ofta undersöker en mindre grupp med vissa gemensamma egenskaper, fokuserar man på djupet snarare än bredden av den sociala kontext som studeras. Bryman (2018, s. 467 f.) hänvisar till Geertz som menar att man inom kvalitativ forskning bör fokusera på att återge så fylliga och detaljerade beskrivningar av det ämne som studeras som möjligt för att kunna avgöra studiens överförbarhet i en annan miljö. Utifrån denna uppmaning har vi fokuserat på att återge så detaljerade beskrivningar som möjligt av den verklighet som vi har studerat genom att lyfta ut citat från empirin. Det är trots detta svårt att uttala sig om studiens överförbarhet.

Studiens pålitlighet bygger på att forskarna antar ett granskande synsätt. Detta innebär att forskarna ska kunna ge en genomgripande beskrivning av

forskningsprocessens olika steg (Bryman, 2018, s. 468). Vi som utför studien har lagt stor vikt vid att återge studiens olika stadium, bland annat genom att skriftligt redogöra för dessa. Studiens pålitlighet kommer under skrivandets tid granskas av oss forskare samt av vår handledare. Den färdigställda studien kommer sedermera att granskas av kurskamrater för att tillförsäkra högsta möjliga pålitlighet. Vid bedömningen av pålitlighet är det även viktigt att föra ett resonemang om de eventuella mörkertal och felkällor som kan ha inverkan på resultatet.

För att kunna styrka och konfirmera studien måste forskaren vara medveten om att det inte går att uppnå hundra procentig objektivitet i samhälllig forskning och utifrån denna medvetenheten agera i god tro. Att agera i god tro innebär bland annat att forskaren inte låter sina personliga värderingar påverka studiens resultat (Bryman, 2018, s. 470). För att undvika att våra personliga värderingar färgar resultatet valde vi att utföra semistrukturerade intervjuer med öppna frågor. Detta gav deltagarna möjlighet att själva utforma sina svar och styra intervjun i önskad riktning.

4.6 Forskningsetiska överväganden

Vid genomförandet av en forskningsstudie är det ytterst viktigt att forskaren förhåller sig till forskningsetiska principerna. Forskningskravet syftar till att befintliga kunskaper utvecklas och att forskningsmetoder bearbetas och förbättras, samtidigt som samhällets individer har ett befogat krav på att skyddas från att andra som inte är behöriga får insyn i deras livssituation. Individskyddskravet innebär att personer inte får utsättas någon form av skada, fysisk eller psykisk, och är en given utgångspunkt vid forskningsetiska överväganden (Vetenskapsrådet, 2002, s. 5). Nedan följer en redovisning av Vetenskapsrådets fyra huvudkrav som denna studie har förhållit sig till; informationskravet, konfidentialitetskravet, samtyckeskravet samt nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att forskaren ska delge information till deltagaren vilken uppgift hen har i studien samt vilken rättigheter deltagaren har. Det ska tydligt framgå att deltagandet i studien är frivillig och att deltagaren närsomhelst har rätt att avbryta medverkan i studien. Deltagarna delgavs denna information i

det informationsbrev som vi mailade ut (se bilaga 1). Informationen upprepades även muntligt vid respektive intervjutillfälle.

Enligt samtyckeskravet så ska deltagaren själv ha rättighet att styra sin medverkan i studien. Forskaren ska således få samtycke av de som medverkar i studien. I vårt informationsbrev förklarade vi att medverkan i studien var frivillig samt att deltagaren hade möjlighet att avbryta intervjun och att materialet då skulle raderas. Innan varje påbörjad intervju bad vi om samtycke till att spela in i syfte att kunna transkribera intervjuerna korrekt.

Vidare ska konfidentialitetskravet efterföljas. Detta innebär att de uppgifter som rör de medverkande ska behandlas konfidentiellt och att dessa uppgifter ska bevaras på ett säkert sätt som gör dem otillgängliga för obehöriga. Detta har vi understrukit i och med intervjuerna eftersom det fanns en risk att känsliga uppgifter kunde komma fram. Vi förtydligade att vi inte var intresserade av enskilda kvinnors berättelser och detaljer om deras utsatthet utan snarare VNR som ett fenomen och att det var detta som är intressant för analysen. Vidare uppgav vi att eventuella detaljer som delges i exempel kommer att skrivas om samt avidentifieras för att säkerställa personuppgifters säkerhet (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9 ff.).

Nyttjandekravet innebär att de uppgifter som samlats in från enskilda individer endast får användas i studiens ändamål. Personuppgifter och insamlat material får alltså inte brukas i icke-vetenskapliga sammanhang (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14). Efter genomförda intervjuer samt transkriberingar så raderas samtliga intervju inspelningar så att dessa inte kan återanvändas.

5. Resultat och analys

Detta arbete syftar till att undersöka hur coronapandemin har påverkat kvinnor utsatta för VNR utifrån upplevelser från verksamma inom kvinnojourer i Sverige. Studien strävar efter att besvara tre frågeställningarna, (1) Vad har karakteriserat våldet i nära relationer under coronapandemin? (2) På vilket sätt har coronapandemin påverkat våldsutsatta kvinnors användning av copingstrategier? (3) Hur har coronapandemin påverkat våldsutsatta kvinnors möjlighet att söka och få hjälp? I följande kapitel kommer vi utifrån citerade utdrag från intervjuerna samt genom teoretiska ramverk att redovisa studiens resultat. Alla namn och uppgifter har anonymiserats för att avidentifiera studiens deltagare.

5.1 Våldet under coronapandemin utifrån ett maktperspektiv

I detta tema har vi valt att utgå från subtemat övervakning och isolering. Vi kommer hänvisa till den empiri som belyser vilken roll övervakningen för den utsatta kvinnan har samt koppla till den isolering som coronapandemin inneburit. För att analysera materialet kommer vi att använda oss av Johnsons (2008) teori om intim terrorism samt Kah Kheng Goh och Mong-Liang Lu (2020) studie gällande VNR och dess konsekvenser för våldsutsatta under coronapandemin.

Övervakning och isolering

Ett återkommande tema under intervjuerna var att de verksamma vid kvinnojourerna uppgav att VNR handlar mycket om maktutövning och kontrollerande av den utsatta. Vidare beskrev de verksamma hur förövaren kunnat utöva sin makt i större utsträckning under coronapandemin då man har uppmanats att stanna hemma och begränsa sina sociala kontakter. Med utgångspunkt i Johnsons (2008, s. 8 f.) teori om intim terrorism kan coronapandemin ses som ett redskap för förövaren för att bibehålla sin makt genom att kontrollera och isolera den våldsutsatta kvinnan.

[...] pandemin har ju används som ett verktyg för att kontrollera och isolera och det har ju också påverkat barnen, psykisk ohälsa i allmänhet gör ju också att de här gämningsmännen blir mer desperata, aggressiva, frustrerade och det tar dem ju ut på sin partner. Så att absolut, det har blivit hårdare och fulare liksom, definitivt. Men också att det används som ett liksom redskap, att nu ska du vara hemma, du försätter mig i fara om du går ut och ytterligare kontroll liksom. [...](IP5)

Intim terrorism inkluderar olika typer av våld men präglas främst av isolering och kontroll. Utifrån empirin har vi sett likheter mellan det sätt som Johnson beskriver att intim terrorism skapas och utvecklingen av VNR under coronapandemin. Johnson (2008, s. 8 f.) menar att den intima terroristen använder våldet i syfte för att ta kontroll över kvinnan. Genom att kombinera de olika våldsformerna vinner förövaren mark och kan utöva kontroll.

Trots variationen av olika våldsformer som uppkommit i intervjuerna finns det en gemensam nämnare i majoriteten av intervjuerna som tyder på att det psykiska våldet har varit mer dominerande under coronapandemin. Det psykiska våldet har främst framträtt i form av verbala kränkningar. Utifrån Johnsons (2008, s 8 ff.) teori om intim terrorism kan de verbala kränkningarna ses som en del av nedbrytningen av kvinnan och maktövertaget.

Psykiskt våld, mm. Oftast, eller man ska säga - alla kvinnor som är här är utsatta för psykiskt våld, så kan man säga för det finns aldrig fysiskt våld utan psykiskt och det finns inte ekonomiskt våld utan psykiskt, och det finns inte socialt våld utan psykiskt men däremot kan det finnas bara psykiskt utan de andra delarna på. (IP7)

I samband med att det psykiska våldet har blivit mer etablerat under coronapandemin får de andra typerna av våldsformer mer utrymme att växa. Flera av de intervjuade påpekade att de sett en ökning av det ekonomiska och sexuella våldet under coronapandemin. Den ekonomiska kontrollen och övervakningen kan förstås som ytterligare en kontrollerande faktor utifrån Johnsons (2008, s.8 f.) teori om intim terrorism. Det är möjligt att det finns ett samband mellan den ökade isoleringen och intensifieringen av våldet då empirin tyder på att mäns våld mot kvinnor blivit hårdare och grövre under coronapandemin. Vidare har vi kunnat utläsa en ökning av det sexuella våldet. Johnson (2008, s. 39) menar att det sexuella våldet ofta förekommer i samband med det fysiska våldet vilket kan förklara varför dessa två våldsformer har varit mer framträdande under coronapandemin.

[...] för att det jag framförallt har upplevt är nog att det har eskalerat, att det blivit grövre. Och vissa av våra klienter kanske, men jag har vissa klienter som jag har träffat ett tag och dem kanske lever framförallt med den här kontroll, psykisk våld, sexuellt våld men inte lika mycket av den här liksom fysiska våldet som många definierar

våld, att det är det man känner till. Men i alla, det som jag kan se som mönster är ju att alla mina klienter har upplevt att det har blivit värre, dem som lever i relationen och dem som lever, som kanske har lämnat och mer det här för att bearbeta, dem har ju mått sämre under den här perioden på så sätt har ju dem haft svårare att bygga upp någon form av återhämtning och sådär. [...] (IP5)

Som vi belyst ovan tyder empirin på att VNR har förvärrats under coronapandemin. De våldsutsatta kvinnornas levnadssituation har därför påverkats negativt. Detta konkretiseras främst av att många kvinnor har berövats sin frihet i form av aktiviteter, arbetsplats och socialt utbyte. Bristen på frihet kan ses som ett resultat av den ökade isoleringen och kontrollen. I samband med att denna frihet begränsas har flera av de intervjuade uttryckt en oro för våldsutsattas allmänna hälsa. Likt Kah Kheng Goh och Mong-Liang Lu (2020) redogör i sin artikel har vi kunnat se mönster som tyder på att coronapandemin har inneburit en påfrestande situation för våldsutsatta kvinnor.

Det är väl att de har varit utsatta för psykisk våld, att de blir liksom inlåsta, vad ska jag säga, de är förtvivlade och vet inte vad de ska göra. Så ofta handlar det om psykiskt våld men om man träffar dem och pratar med dem så går det liksom över, de har ju också fått fysiskt våld. Men det är det psykiska våldet som de söker för. (IP3)

Johnson (2008, s. 37 f.) menar att det finns både lång- och kortsiktiga konsekvenser till följd av intim terrorism. Vidare belyser Johnson de ekonomiska effekterna som särskilt påfrestande då kvinnan ständigt är beroende av sin förövare vilket gör det svårt för kvinnan att klara sig utan honom. I likhet med de konsekvenser som Johnson beskriver tyder empirin på konsekvenserna av det ekonomiska våldet under coronapandemin varit särskilt tydliga.

[...] jag tänker också det här med permitteringar, alltså under året, det har ju också försatt, men lite det här vi varit inne på, på att utsatthet i största allmänhet liksom göder ju våld på olika sätt, så ekonomiskt våld har ju varit en sån. Vi har ju, nu när ni säger det, haft lite fler klienter som pratat om den ekonomiska våldet, just att man har blivit skuldsatt, att partnern har tagit lån i hennes namn, och haft lite mer såna ärenden [...] (IP5)

5.2 Våldsutsatta kvinnors användning av copingstrategier under coronapandemin

Under temat våldsutsatta kvinnors copingstrategier har vi valt att fokusera på följande subteman; internalisering som copingstrategi, motstånd som copingstrategi samt coronapandemin - ett hinder i copingprocessen. Under det första subtemat kommer vi att fokusera på den empiri som belyser normaliseringens del i hanteringen av en våldsutsatt kvinnas situation. Under nästa subtema kommer vi att redogöra för det motstånd som de våldsutsatta gör gentemot förövaren och hur detta ter sig på olika nivåer. Slutligen kommer vi under det tredje subtemat att analysera den empiri som belyser faktorer som begränsar den våldsutsattas möjligheter att hantera situationen. För att analysera vårt material kommer vi att utgå från Lazarus och Folkmans (1984) teori om copingstrategier, Rizos (2016) studie om copingstrategier kopplat till VNR samt Chatzifotiou och Andreadou (2021) studie kopplad till copingstrategier under coronapandemin.

Internalisering som copingstrategi

I flera intervjuer berättade deltagarna om våldsutsatta kvinnor som beskriver sin våldsutsatta situation på ett förmildrande sätt. Somliga av de intervjuade menar att vissa kvinnor som de möter inte är medvetna om att de befinner sig i en våldsutsatt situation. Detta kan förklaras med Lazarus och Folkmans teori om emotionsfokuserad coping. För att hantera sin situation och bibehålla hopp och optimism menar Lazarus och Folkman (1984, s. 150 f.) att det är vanligt att tillämpa emotionsfokuserad coping. Detta sker vanligtvis genom beteenden som bygger på positivt tänkande och omvärdering av sin situation. Rizo (2016, s. 584) exemplifierar på ett liknande sätt hur den emotionsfokuserade copingen i form av positivt tänkande och normalisering är en förekommande strategi bland våldsutsatta kvinnor. Rizo menar att en vanlig del av detta utgjordes av att den våldsutsatta omvandlade den egna bilden av sin situation genom att beskylla sig själv för det våld som hon utsattes för (ibid.). Denna typ av copingstrategi som präglas av normalisering har gått att urskilja även i vår empiri. Nedan exemplifierar IP8 ett möte då den våldsutsatta beskyller sig själv för våldet.

Det är, ofta är det så att de kan säga saker som antyder till att dem är en stor del av problemet, men “jag gör ju också”, “jag gör inte så” eller “jag har inte varit perfekt i alla lägen”, att de gärna vill ta en egen del i när de berättar om sin historia så vill de gärna ta en del av skulden. För det är ju oftast det dem har hört - det är ju det dem har fått höra hela tiden, men att “om du gör såhär, då gör jag såhär, varför gör du så? Annars skulle jag ju inte göra så mot dig om det inte vore för att du gör såhär.” (IP8)

Att agera på detta avfärdande sätt och förringa det våld man blir utsatt för kan ses som en motsvarighet till det beteende som emotionsfokuserad coping karaktäriseras av och som Lazarus och Folkman (1984, s. 150) beskriver. Genom att tänka att situationen hade kunnat vara värre eller att det finns andra som har det svårare görs situationen mer hanterbar. Detta exemplifieras i citatet nedan.

Och det är ju lite det här som jag sa i början att många ringer och oavsett om det är pandemin eller inte och så säger man “jag vet inte om det är jag som ska ringa hit, det är inte alls så farligt som så många andra har det, men det är såhär och såhär” så kommer det fram hur mycket som helst. Men det är ju också en del i normaliseringen. Jag tänker att det är också en del av grundproblematiken när du lever med någon som hela tiden utsätter dig för psykisk våld till exempel, att du känner dig värdelös, har man den självbilden så är det ganska svårt att förstå att man har rätt till hjälp, då dras man sig från det för varför skulle någon vilja hjälpa mig, det är inte synd om mig, utan jag är inte värdig det. (IP5)

Motstånd som copingstrategi

Att göra motstånd mot sin förövare har varit ett centralt ämne i majoriteten av intervjuerna. Svaren från de intervjuade tyder på att motståndet varierar och ter sig på olika sätt men existerar i mindre eller större grad i majoriteten av de våldsutsatta situationerna. Detta motstånd kan liknas med den problemfokuserade copingstrategin som Lazarus och Folkman (1984, s. 152 f.) beskriver. Författarna menar att man genom att förändra aspekter som påverkar miljön möjliggör man ett sätt att hantera sin situation. Följande utdrag är hämtat från en intervju och beskriver hur en av de intervjuade ser på våldsutsatta kvinnors motstånd gentemot sin förövare.

[...] Jag tänker... Kvinnor utsatta för våld gör alltid försvar, de gör alltid motstånd. Från det lilla till det stora - kvinnor gör motstånd.
[...] (IP1)

Utifrån intervjuerna är det tydligt att motståndet för det mesta görs utan förövarens vetskap. Detta motstånd kan liknas vid den copingstrategi som Rizo

(2016, s. 586) benämner som "safety planning strategies". Intervjuszvaren tyder även på att säkerhetsplaneringen ofta görs i samråd med andra. Trots att flera av de verksamma vittnar om de undviker att ge konkreta råd till den våldsutsatta tyder empirin på att det finns ett mönster i det tillvägagångssätt som används. I samråd med myndigheter, kvinnojourer och den våldsutsatta har vi sett flera exempel på hur riskbedömningar utförs och således utgör en viktig del av de professionellas uppdrag samt en viktig del av säkerhetsplaneringen. Denna riskbedömning kan illustrera hur Lazarus och Folkman (1984, s. 152 f.) beskriver att tillämpningen av hur problemfokuserad coping kan te sig. Genom att individen kan väga för- och nackdelar och agera utifrån dessa blir situationen mer hanterbar.

Ibland om vi inte tror att det är så pass farligt, eller hon inte vill det, så gör vi ju planeringar där vi kanske försöker att hon tar ut lite grejer längst vägen, viktiga saker, passen, andra saker som han inte märker. Om vi inte tror att det är för farligt och lämnar det någonstans, lite hela tiden. Och sen lämnar när han inte är hemma och meddelar att hon har lämnat när hon är på en säker plats, alltså kanske hemma hos en släkting eller hos en kompis eller någon annanstans dit vi inte tror att han kommer komma och stöka och om han kommer så är hon inte själv utan hon är säker där hon är. (IP7)

Säkerhetsplaneringen behöver inte alltid betyda att den våldsutsatta gör en flyktplan för att lämna förhållandet, det kan även handla om mindre omfattande planering som sker spontant i de lägen då den våldsutsatta kvinnan upplever att det krävs. Rizo (2016, s. 585 f.) har belyst liknande strategier och exemplifierar detta i form av att de våldsutsatta lämnar hemmet eller vistas i låsta rum. I motsvarighet till Rizo har vi kunnat urskilja liknande strategier för att komma bort från sin förövare. Dessa strategier har varit särskilt påtagliga under coronapandemin vilket IP5 belyser i citatet nedan.

Sen har det ju också varit, alltså jag har haft vissa klienter som blivit påhittiga i det här, när man är mer hemma, så måste man ju ha en anledning till att man ska lämna hemmet. Där har jag ju hört mycket påhittiga versioner om varför man ska ut och vad man ska göra, att man liksom hittat sätt att lämna hemmet ändå. Kanske att de säger att de ska någonstans och kommer in till oss ändå. (IP5)

I samband med den ökade isoleringen som coronapandemin har inneburit har flera våldsutsatta kvinnor uttryckt ett behov av att få lämna hemmet och sin förövare under en kortare tid. För att möjliggöra detta har vi sett exempel från

intervjuerna på strategier som de våldsutsatta kvinnorna har använt sig av. Genom att anpassa sina copingstrategier utifrån coronapandemin har dessa kvinnor kunnat hantera sin situation. Detta kan liknas med med Lazarus och Folkmans (1984, s. 152 f.) beskrivning av den problemfokuserade copingstrategin som är riktad mot jaget, det vill säga att individen utvecklar alternativa tillvägagångssätt för att hantera sin situation, vilket konkretiseras i citatet nedan.

Men sen handlar det ju också, alltså jag har haft någon klient som sagt "Jag ska bara gå ut och hämta mitt Covid-test" till exempel, och så har dem då kunnat få kontakt med oss istället, att man liksom har anpassat de här berättelserna till pandemivärlden så att det ändå ska kunna funka. Och vi har också kunnat möta upp dem på plats ute när de gjort sådana ärenden, till exempel att de ska ut och handla eller något liknande. Så det är ju sådana strategier som vi har märkt på dem och som vi gemensamt har kunnat hitta sätt att ändå hålla kontakt. (IP5)

Att den våldsutsatta utför ett aktivt fysiskt och verbalt motstånd är enligt Rizos forskning (2016, s.586) en strategi som samtliga våldsutsatta kvinnor använt i varierande utsträckning och med varierande resultat. Somliga kvinnor från Rizos studie menar att de använt denna strategi för att göra motstånd gentemot sin förövare samt i syfte att försvara sig själv. Kvinnorna i Rizos studie vittnar dock om att det verbala motståndet resulterade i att det fysiska våldet ofta eskalerade och att denna strategi därför ofta inte användes vid upprepade tillfällen (ibid.). Baserat på intervju svaren har denna typ av motstånd inte varit lika framträdande i vår studie. Däremot har vi sett exempel på hur kvinnor med hjälp från professionella har kunnat uttrycka både ett verbalt och fysiskt motstånd.

[...]Vi hade en kvinna i gruppen, hon hade träffat en ny kille till exempel och hon sa det "Han var lite sådär påträngande" men de hade bestämt att de skulle gå på bio. Hon blev fem minuter sen, 10 samtal hade hon på sin telefon och när hon kommer fram så säger han "Varför svarar du inte i telefon? och då bara reser hon sig upp och "Sorry, jag har varit med om detta alldeles för länge, jag orkar inte detta." Då var hon alltså så stark att hon kunde säga nej och det är lite det vi är ute efter [...] (IP3)

Att göra motstånd mot sin förövare behöver inte heller innebära att den våldsutsatta agerar i motsatt riktning, flera kvinnor menar att de under coronapandemin har hanterat sin situation genom att gå förövaren till mötes. Genom att tillfredsställa förövarens behov kan man förhindra att våldet

eskalerar. Rizo (2016, s. 586) förklarar att flera kvinnor hanterade sin situation genom att “gå på äggskal” för att tillförsäkra sig om att förövaren var nöjd. Vidare menar Rizo att flera kvinnor använde specifika strategier för att minimera risken för eventuellt våld, en vanlig lösning var att använda sexuellt umgänge som en strategi (ibid.). Baserat på intervjuerna kan vi se liknande mönster med den copingstrategi som Rizo beskriver. Det är tydligt att detta tillvägagångssätt varit särskilt användbart under coronapandemin då den våldsutsatta har tillbringat mer tid med förövaren än tidigare.

Nä, alltså kvinnorna som vi träffar har ju otroligt utarbetade strategier för att överleva sin dag och för att överleva barnen, eller så, att barnen ska få det bra, någorlunda. Så jag ska inte säga, som sagt det sexuella, kvinnorna har strategier nu att till och med initiära sex själva för att slippa det tjatet sen för att få lov att jobba eller ta hand om barnen och så vidare. (IP7)

Coronapandemin - ett hinder i copingprocessen

Coronapandemin har gjort det svårare för våldsutsatta kvinnor att hantera sin situation och har även påverkat möjligheten att lämna sin relation.

Svårigheterna som uppstår i samband med att man lämnar en våldsutsatt relation är påfrestande och omfattande. Baserat på intervjuerna har denna svåra process förvärrats under coronapandemin. Dessa svårigheter kan vara så pass omfattande att den våldsutsatta inte har något annat val än att stanna i relationen.

[...]jag tänker också att det kanske är ett motstånd att inte lämna under en pandemin för att “jag vet att det kanske är farligare för mig nästan, än att leva kvar ett tag för jag har ingenstans att ta vägen”, så ja - du gör motstånd.[...](IP1)

Coronapandemin och dess följder utgör ett stort hinder för att den våldsutsatta ska kunna hantera situationen. I likhet med de svårigheter som belyses i intervjuerna konkretiserar Rizo (2016, s. 587 ff.) de faktorer som gör det svårt, om inte omöjligt, för den våldsutsatta att hantera sin situation och i och med denna avsaknad av copingstrategier tvingas stanna i relationen. Vidare menar Rizo att den vanligaste hindret som gör att våldsutsatta inte kan hantera sin situation är förövaren. Genom att på olika sätt begränsa den våldsutsatta i dennes vardag upplevde flera kvinnor att de inte hade möjligheten att lämna. Utöver pressen från förövaren menade flera kvinnor att begränsade resurser och

avsaknad av stöd utgjorde ytterligare ett hinder. Kvinnorna angav att det kunde bero på avsaknad av pengar eller arbetsanställning. Denna typ av hinder kan liknas med de personliga begränsningar som Lazarus och Folkman (1984, s.165 f.) lyfter som ett hinder i hanteringen av en situation. Lazarus och Folkman menar dock att individen ofta har tillräckligt med resurser för att hantera sin situation men inte använder de till fullo då det kan skapa ytterligare konflikter (ibid.). I samband med coronapandemin har de begränsade resurserna för att hantera sin situation blivit tydligare. Det är möjligt att det funnits en rädsla för vilka konflikter som kan uppstå vilket gör att fler haft svårt att hantera sin situation under coronapandemin, detta då vi sett att fler oroar sig för framtiden, ekonomin och arbetet vilket beskrivs i citatet nedan.

[...]det har blivit en triggning eller man har blivit så påverkad, jag kommer inte på ordet jag vill säga men precis som att förutsättningarna har blivit så konstiga för många relationer i detta, både gällande oron för ekonomin, kanske inte få lov att gå till sitt arbete, kanske mista sitt arbete. [...] (IP1)

Vidare belyser Rizo att avsaknaden av självkänsla, problemlösning och mental hälsa är avgörande orsaker som påverkar hanteringen av situationen. Faktorer som problemlösning, positivt tänkande och socialt stöd är betydelsefulla och avgörande faktorer för hur väl individen kan hantera sin situation menar Lazarus och Folkman (1984, s. 159 ff.). När dessa faktorer inte kan användas fullt ut har det varit tydligt att hanteringen av situationen blir lidande. Chatzifotiou och Andreadou (2021) poängterar att den ökade isoleringen och bristen av resurser och kontaktmöjligheter som coronapandemin har inneburit utgjorde ett hinder i verkställandet av copingstrategier vilket åskådliggörs i citatet nedan.

[...]För de kan inte hantera det längre, de har liksom kört huvudet i sanden, de klarar inte det längre, de kommer ingenstans helt enkelt. [...] (IP3)

Utifrån intervjuerna är det tydligt att den vanligaste faktorn till att flera kvinnor upplevde en svårighet i att hantera sin situation var hänsynen till barnet. Flera av de verksamma berättade att rädslan för barnens hälsa ofta är en central del i kvinnornas resonemang. Att å ena sidan vilja lämna för att barnen ska få det bättre vägs mot risken för att mista sina barn i en eventuell vårdnadstvist. Att

barnen utgör ett stort hinder i denna process är något som Rizo (2016, s.589) belyser i sin forskning. Rizo menar att de kvinnor som har barn måste ha deras välmående i åtanke vid ett eventuellt beslut.

Nä, alltså kvinnorna som vi träffar har ju otroligt utarbetade strategier för att överleva sin dag och för att överleva barnen, eller så, att barnen ska få det bra, någorlunda. (IP7)

Kvinnan måste således resonera, inte bara över hur hon själv kommer att påverkas över ett beslut, utan även hur barnen kommer att påverkas. Denna avvägning kan liknas med Lazarus och Folkmans (1984, s. 165 f.) beskrivning av hinder som präglas av individens miljö. Individen måste resonera hur de begränsade resurserna ska fördelas vilket kan påverka hur pass effektivt individen använder sina resurser.

Alltså en människa är otrolig på att klara mycket hemskheter, alltså faktiskt. Vi överlever det mesta och du gör saker för att överleva det mesta, vi gör det för våra barn, för oss själva och jag tänker då stannar du nog. Jag tror att många har valt att stanna för att man kanske mist sitt jobb, man vill vänta till det är bättre tider eller vad jag ska säga.(IP1)

5.3 Våldsutsatta kvinnors möjligheten att söka och få hjälp under coronapandemin

I detta avsnitt kommer vi att utgå från följande subteman; anpassning av kontaktmöjligheter från myndigheter och frivilligorganisationer, isoleringen och "nedstängning av samhället" - påverkan av kontaktmöjligheter. För att analysera empirin kommer vi att använda Collins (2004) teori om interaction ritual chains, Boethius och Åkerström (2020) samt Kofman och Garfin (2020).

Anpassning av kontaktmöjligheter från myndigheter och frivilligorganisationer

Genom empirin framkommer det att vissa av kvinnojourerna har behövt anpassa sin verksamhet efter Folkhälsomyndighetens rekommendationer och därav begränsa den fysiska kontakt med utsatta kvinnor genom endast digitala kommunikationsverktyg.

Där var vi tvungna till att ställa in, för vi försökte köra den här versionen med att sitta och prata så här [över Skype] men det var en kvinna som hade en förövare som var skitduktig på att gå in via datorn och spåra henne så hon vågade inte det. Och sitta och prata över en högtalare allihop, det har vi testat och det funkar inte. För det blir inte, alltså det blir så lätt att prata om någonting annat då och man

koncentrerar sig inte på själva ämnet och man ser inte varandra. Så vi fick liksom stänga ner och göra ett uppehåll på några veckor. (IP3)

Detta går att koppla till Collins teori om interaktionsritualer och vikten av bodily presence, eller kroppslig närvaro (vår övers.). Under coronapandemin har vissa kvinnojourer, liksom myndigheter och andra samhällsorgan, behövt stänga ned, på grund av risk för smittspridning och ekonomiska svårigheter. Collins (2004, s. 47 f.) menar att en interaktionsritual består av fyra huvudkomponenter, bland annat att två eller fler personer samlats fysiskt på en och samma plats så att samtliga påverkas av kroppslig närvaro och att det finns tydliga gränser över vem som är en del av interaktionsritualen och vem som inte är det, samt att det finns en ömsesidig fokus på ett gemensamt objekt eller en aktivitet. Det fysiska mötet är alltså att föredra framför det digitala eftersom att man vet, när man ses i person, vilka som deltar i interaktionen och vilka som inte gör det. Som IP3 uppger ovan så innebär det en risk att föra samtal digitalt via Skype, då förövaren potentiellt kunde spåra upp detta. Det går därför inte att alltid säkerställa vilka som deltar i samtalet, på samma sätt som vid ett fysiskt samtal. Vidare försvåras möjligheten att lägga fokus på det centrala ämnet, IP3 uppgav att det inte fungerade att tala med en utsatt kvinna över telefon då det kan leda till att man distraheras och talar om något annat på grund av att man inte ser varandra. Collins (2004, s. 53 ff.) beskriver just vikten av kroppslig närvaro i kommunikation för att kunna åstadkomma en interaktionsritual som är tillfredsställande för samtliga parter, inte minst när det handlar om ett känsligt ämne som VNR, där det finns ett stort behov av att etablera tillit inom relationen.

Trots att möjligheten till fysiska möten har begränsats av coronapandemin uppger flera intervjupersoner att det har öppnat upp för nya, mer flexibla kontaktmöjligheter med våldsutsatta kvinnor. Vidare framgår det att vissa kvinnojourer till viss mån har blivit mer tillgängliga genom användandet av digitala hjälpmedel och sociala medier.

Så det har varit väldigt fint att se hur man faktiskt kan ställa om, och att vi har kunnat ha mycket klienter på skärm och telefon istället. Och det är ju bra, bra att kunna skapa den flexibiliteten. (IP5)

Isoleringen och “nedstängning av samhället” - påverkan av kontaktmöjligheter

I flera intervjuer uppger deltagarna att det skedde en drastisk minskning av kvinnor som sökte stöd i samband med att Folkhälsomyndighetens restriktioner började gälla. Flera kvinnojourer upplevde tystnaden som oroväckande då de menade att det inte gick i linje med den statistik som tyder på att VNR tenderar att eskalera under kris.

Vi är medvetna om att vi tar mörkertalet, vi kan aldrig mäta det. Men vi kan ju mäta hur mycket samtal vi har eftersom vi för statistik. Och den har ju, ja man blir ju lite mörkrädd när man ser att vi inte har någonting att göra helt plötsligt. I och för sig så jobbar vi för att inte har något att göra men när det blir så här tvärtyst då, reagerar man. (IP3)

Detta stämmer överens med de resultat som Kofman och Garfin (2021) redovisar i sin studie. Författarna menar att det är särskilt svårt för våldsutsatta kvinnor att söka hjälp när förövaren utövar våld och isolerar henne i hemmet, vilket tydligt framgått även i vår empiri.

Men sen har det också vart det här med att vara hemma oändligt många mer timmar, varje dygn med sin förövare det gör ju också, att vår målgrupp blir mer uppgiven, man kanske också, det är många som under den här tiden utvecklat någon form av social fobi för att man inte träffar så många människor. Så man är inte lika, inte benägen men har kanske inte samma ork att söka hjälp heller. Det kan ju vara. Det är helt förödande för vår målgrupp. (IP5)

Anledningen till att våldsutsatta kvinnor inte har sökt hjälp i samma utsträckning under coronapandemin kan delvis bero på en rädsla för konsekvenserna som kan uppstå vid en exponering av situationen. Boethius och Åkerström (2020, s. 198 f.) betonar den komplexitet som ett avslöjande av en våldsutsatt relation kan innebära för kvinnan. Vidare menar författarna att konsekvenserna av att söka hjälp kan medföra en fara för kvinnan och därmed istället avstår från att söka hjälp.

Sen vet ju vi att det är ett enormt mörkertal som vi aldrig når ut till och många som inte kommer i kontakt med oss och det är ju den mest utsatta gruppen det är ju den vi hela tiden kämpar med att kunna nå, dem som är väldigt, väldigt isolerade, som kanske inte kan lämna hemmet för att förövaren har stenkoll på vart du är någonstans. Det har ju hårdnat också. (IP5)

Vidare kan tystnaden i samtalsmottagningen bero på den nedstängning som skedde av vissa samhällsorgan och i samband med detta var det många våldsutsatta kvinnor som antog att även kvinnojourer gjort det och därför inte sökte hjälp.

Och där ser man hur pandemin fick henne att ramla tillbaka bara för att vi stängde ner. Och det är mycket konsekvenser för henne. För sedan kunde inte hon vara en bra mamma, hon orkade inte jobba så det blir ju så mycket som fallerade för henne. Och just det här att många myndigheter stängde ju ner på grund av pandemin det gör ju att det automatiskt att dem tror att alla stänger ner så de söker ju inte kontakterna. Och då isolerar de sig och så blir det en psykisk ohälsa ut av det. (IP3)

6. Avslutande diskussion

I följande avsnitt kommer vi kort att sammanfatta de slutsatser som vi har redogjort för i analysen och återkoppla till respektive frågeställning. Vidare kommer vi att föra en diskussion kring de metodologiska konsekvenserna för vårt arbete samt vilka nya forskningsfrågor och egna reflektioner som väckts under arbetets gång.

Vår undersökning syftar till att skapa en förståelse för på vilket sätt verksamma vid kvinnojourer i Sverige upplever att kvinnor utsatta för VNR har påverkats av coronapandemin. Utifrån den första frågeställningen framgår det att flera verksamma inom kvinnojourer upplever att våldet under coronapandemin har blivit grövre och präglats av psykiskt våld. Det är möjligt att koppla våldets negativa utveckling till den isolering som coronapandemin har inneburit samt att denna isolering har resulterat i försämrade levnadsförhållanden för kvinnor utsatta för VNR. Det är även möjligt att se ett samband mellan den ökade isoleringen och den tystnad som infann sig på stödlinjerna som samtliga kvinnojourer vittnar om.

Vidare kan vi utifrån vår andra frågeställning konstatera att de verksamma vid kvinnojourerna uttrycker att de kvinnor som utsätts för VNR under coronapandemin främst har använt sig av redan befintliga copingstrategier som har anpassats och kompletterats utifrån respektive individs situation. Empirin tyder på att främst undvikande copingstrategier har använts under coronapandemin i syfte att förändra sin situation på lång sikt medan problemlösande copingstrategier har varit användbart i de mer akuta situationerna. Utifrån vår empiri finns det ingen generell copingstrategi som varit mer utmärkande än andra. Många av de intervjuade upplever att copingstrategierna varierar beroende på situationen och individen. Vidare menar de verksamma att den som söker hjälp kan ha en tydlig och väl genomtänkt strategi för hur denne ska hantera sin situation, medan andra som söker hjälp saknar insikt om att denne befinner sig i en våldsutsatt situation.

Slutligen har vi utifrån vår tredje frågeställning kunnat dra slutsatsen att de verksamma vid kvinnojourerna upplever att möjligheterna för kvinnor utsatta för VNR att söka och få hjälp under coronapandemin har varierat beroende på myndigheters och frivilligorganisationers möjlighet till anpassning utifrån

coronapandemin. Trots att majoriteten av de kvinnojourer som vi har varit i kontakt med har anpassat sitt arbetssätt för att nå ut till de kvinnor som utsätts för VNR under coronapandemin, har möjligheten till att söka hjälp varit begränsad på grund av isoleringen.

Sammanfattningsvis uppger de verksamma att coronapandemin har inneburit en påfrestning för de kvinnor som lever med VNR. Av resultatet framgår det att isoleringen som coronapandemin har inneburit har gett förövaren utrymme att utöva våld mot kvinnan i större utsträckning. Vidare har isoleringen inneburit ett hinder för våldsutsatta kvinnor att hantera sin situation samt att söka hjälp. Dessa hinder har för majoriteten av de våldsutsatta kvinnorna påverkat deras allmänna hälsa och välmående.

Vi vill understryka att denna studie har undersökt verksamma vid kvinnojourers perspektiv på kvinnor utsatta för VNR, vi har alltså använt sekundära källor för att kunna ta del av deras uppfattning kring VNR under coronapandemin. Denna metodologiska konsekvens kan ha påverkat studiens resultat.

Vidare har vi resonerat kring hur digitala intervjuer kan ha påverkat deltagarnas svar. Vi är medvetna om att det finns en risk för att digitala intervjuer utgör en obekvämt situation för den som intervjuas. Å andra sidan har vi sett flera möjligheter som har bidragit till detaljerade svar.

Vår förhoppning är att vårt arbete kan bidra med kunskap kring hur coronapandemin har påverkat kvinnor utsatta för VNR samt förstärka det forskningsområde som vi upplever är begränsat. Eftersom coronapandemin fortfarande pågår finns det effekter och konsekvenser för dessa kvinnor som vi ännu inte känner till, därav anser vi att det är av stor vikt att forskning kring ämnet tas vid när coronapandemin är över. Då vårt insamlade material är relativt begränsat är det svårt att uttala sig om hur coronapandemin har påverkat kvinnor utsatta för VNR på ett övergripande plan. För att göra detta möjligt krävs omfattande studier som kan undersöka fenomenet på ett djupare plan. Förslag på fortsatt forskning skulle därför vara att undersöka kvinnor utsatta för VNR på en global nivå samt att undersöka vilka skillnader och likheter det finns mellan olika länder beroende på vilka restriktioner respektive land har haft samt beroende på

tillgången av hjälp från myndigheter och frivilligorganisationer. Under genomförandet av studien har vi fått en ökad förståelse för det viktiga arbete som kvinnojourer utför, framförallt under en kris, samt vikten av att fortsatt belysa våldsutsatta kvinnors utsatthet även efter coronapandemins slut.

7. Referenslista

Boethius, Susanne & Åkerström, Malin (2020) Revealing hidden realities: disclosing domestic abuse to informal others, *Nordic Journal of Criminology*, 21:2, 186-202,

Brå , Brott i nära relationer - En nationell kartläggning (2014)

https://bra.se/download/18.9eaaede145606cc8651ff/1399015861526/2014_8_Brott_i_nara_relationer.pdf [hämtad 2021-11-03]

Chatzifotiou, S. & Andreadou, D. (2021) ‘Domestic violence during the time of the COVID 19 pandemic: Experiences and coping behavior of women from northern Greece’, *International Perspectives in Psychology: Research, Practice, Consultation*. (Women During COVID-19), 10(3), pp. 180–187. [hämtad 2021-11-08]

Collins, Randall (2004). *Interaction ritual chains*. Princeton, N.J.: Princeton University Press

Collins, Randall (2008). *Violence: a micro-sociological theory*. Princeton, N.J.: Princeton University Press

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Ahrne, Göran (2015) Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber

Folkhälsomyndigheten - När hände vad under Covid-19 pandemin (2020a)

<https://www.arcgis.com/apps/dashboards/664ee17494c74ad4b7eac3994ed69d09> [hämtad 2021-11-04]

Folkhälsomyndigheten - Hur har folkhälsan påverkats av covid-19- pandemin? (2021b)

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/a016b4549def4b0baf1b3e>

[23576e26c0/hu r-har-folkhalsan-paverkats-covid-19-pandemin.pdf](https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/september/manga-restriktioner-tas-bort-den-29-september/) [hämtad 2021-11-04]

Folkhälsomyndigheten - Många restriktioner tas bort den 29 september (2021c) <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2021/september/manga-restriktioner-tas-bort-den-29-september/> [hämtad 2021-11-04]

Goh, K. K., Lu, M. & Jou, S. (2020) 'Impact of COVID-19 pandemic: Social distancing and the vulnerability to domestic violence', *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 74(11), pp. 612–613. [hämtad 2021-11-04]

Guillemin, M. and Gillam, L. (2004) 'Ethics, Reflexivity, and "Ethically Important Moments" in Research', *Qualitative Inquiry*, 10(2), pp. 261–280. [hämtad 2021-11-12]

Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna (2011). *Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Johnson, Michael P. (2008). *A typology of domestic violence: intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Boston: Northeastern University Press

Kofman, Y. B. and Garfin, D. R. (2020) 'Home is not always a haven: The domestic violence crisis amid the COVID-19 pandemic', *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*. (COVID-19: Insights on the Pandemic's Traumatic Effects and Global Implications), 12(S1), pp. S199–S201. [hämtad 2021-11-06]

Lind, Rolf (2019). *Vidga vetandet: teori, metod och argumentation i samhällsvetenskapliga undersökningar*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Rizo, C. (2016) ‘Intimate Partner Violence Related Stress and the Coping Experiences of Survivors: “There’s Only So Much a Person Can Handle”’, *Journal of Family Violence*, 31(5), pp. 581–593. [hämtad 2021-12-06]

Sinisalo, Eveliina & Moser Hällen, Linn (red.) (2018). *Våld i nära relationer socialt arbete i forskning, teori och praktik*. Första upplagan Stockholm: Liber

Unizon (2021a)

<https://www.unizonjourer.se/om-unizon/unizons-statistik/> [hämtad 2021-11-02]

Unizon (2021b) <https://www.unizonjourer.se/hitta>

[stod/?fbclid=IwAR0C6S4OvcY14Zx91sQ4kN0-](https://www.unizonjourer.se/hitta)

[38bUhttHdkLGQ4HXhV9q1O9mItrDnl6dOoQ](https://www.unizonjourer.se/hitta) [hämtad 2021-11-02]

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

https://lincs.gu.se/digitalAssets/1268/1268494_forskningsetiska_principer_2002.pdf [hämtad 2021-11-06]

8. Bilagor

Bilaga 1

Informationsbrev till deltagare

Bakgrund

Hej!

Vi heter Anna Egelborg och Johanna Tilstam och studerar sjätte terminen på socionomprogrammet vid Lunds Universitet. Vi skriver just nu vår kandidatuppsats som i korthet handlar om hur pandemin har påverkat våldsutsatta kvinnors situation. Studien syftar till att undersöka hur ett antal anställda vid kvinnojourer i Sverige har upplevt att utsatta kvinnors situation har förändrats till följd av pandemin, samt hur dessa individer har hanterat situationen.

Flera kvinnojourer har larmat om en ökad utsatthet för kvinnor som lever med våld i nära relationer. Studien syftar till att få en djupare förståelse från yrkesverksamma inom detta område över hur dessa individers situation har påverkats under pandemin.

Medverkan och utformning

Vi söker anställda/verksamma personer inom din kvinnojour som kan tänka sig att delta i en intervju. Intervjun kommer genomföras digitalt och beräknas ta cirka 30-60 minuter. Under intervjun kommer båda forskarna att närvara, den ena i rollen som intervjuledare medan den andra för anteckningar och ställer eventuella följdfrågor.

Din medverkan är **frivillig** och du kan närsomhelst välja att avbryta intervjun. Vid avbrytande av intervjun kommer dina svar att raderas och inte användas i studien.

Dina uppgifter kommer att behandlas **konfidentiellt**, endast vi forskare samt vår uppsatshandledare kommer att ta del av uppgifterna. Du förblir **anonym** då intervjuerna kommer att avidentifieras. Intervjun kommer företrädesvis att spelas in, givetvis med samtycke från dig som deltar. Efter avslutad studie kommer dina

uppgifter att raderas. Den färdigställda studien kommer att publiceras på Lunds universitets databas. Önskar ni att ta del av den färdigställda studien skickar vi denna till er.

Om du önskar att medverka i studien ber vi dig återkoppla till oss via mail så finner vi gemensamt en tid som är lämplig för genomförandet av intervjun. Har du några frågor gällande studien är du välkommen att kontakta oss.

Kontaktuppgifter:

Johanna Tilstam

jo8572ti-s@student.lund.se

073 – XXX XX XX

Anna Egelborg

an1884eg-s@student.lu.se

073 – XXX XX XX

Uppsatshandledare

Henriette Frees Esholdt

henriette.frees_esholdt@soc.lu.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Presentera oss. Informera om studien och deltagarens rättigheter. Tillåtelse att spela in, rätt att avbryta intervju, rätt att avböja från frågor, rätt att ta del av den färdiga studien.
- Vi understryka att de ni berättar idag kommer att behandlas konfidentiellt. Har ni möjlighet att ge konkreta exempel så kommer det att uppskattas, denna information kommer att vara viktig i analysen. Vi är inte intresserade av detaljer kring enskilda personer utan fenomenet i sig. De exempel och berättelser vi får kommer att avidentifieras och eventuella känsliga uppgifter kommer att skrivas om/bytas ut.
- Vilken roll har du inom jouren och hur länge har du varit engagerad/verksam inom jouren?
- Vilka stödinsatser erbjuder ni?
- Vill du berätta kort om verksamheten och hur ni arbetar?

Våldet

- Vilken är den vanligaste orsaken till att folk söker stöd hos er?
- Har detta förändrats under pandemin? På vilket sätt?
- Har våldets karaktär förändrats under pandemin och i sådant fall hur?
Har förekomsten av vissa typer av våld ökat respektive minskat(psykiskt, fysiskt, sexuell, materiellt/ekonomiskt)?
- Har du märkt av någon förändring gällande antalet personer som söker stöd hos er under corona?
-På vilket sätt? (exempelvis har våldet eskalerat eller minskat)
- Upplever du att de som sökt stöd under pandemin sökt hjälp på grund av orsaker som ni inte sett tidigare?

Konsekvenser

- Hur upplever du att kvinnornas utsatthet/situation har påverkats av restriktionerna? - Ser du några mönster i kvinnornas utsagor?
- Vilka skillnader kan du se i kvinnornas behov av stöd innan och efter pandemin?
- Upplever du att andra aspekter av pandemin, såsom ökad ekonomisk utsatthet och försämrad hälsa, har påverkat mäns våld mot kvinnor?

Strategier

- Har du uppmärksammat några utmärkande försvarsstrategier hos de stödsökande? -om ja, vilka?
- Rekommenderar ni några särskilda strategier till de stödsökande? - om ja, vilka?
- Hur upplever du att dessa strategier fungerar?

Avslutande frågor

- Har du något att tillägga/belysa/lyfta som vi inte pratat om?
- Tack för din medverkan
- Har du ytterligare frågor går det bra att höra av sig till någon av oss.